

Het overdadig roken benadeelt de gezondheid. Zijn overdadige uitgaven zullen hem spoedig arm maken. Zijn woning is vol van overdadige pracht.

717. OVERTREDING, VERGRIJP, MISDAAD, MISDRIJF.

Overtreding is elke daad, die in strijd is met de zeden of gewoonten of met de wetten en verordeningen die van overheidswege worden uitgevaardigd.

Vergriep is meestal sterker dan **overtreding**.

Misdaad en **misdrif** zijn in de jongere taal meer en meer beperkt tot de betekenis van : een zwaar vergriep.

Zij bad God om vergiffenis voor de overtreiding harer kloosterregels, waaraan zij zich zou plichtig maken. Zich aan overtredingen schuldig maken. De Staten van Utrecht zagen hier overtreiding van hun gebod in.

Voor een gering vergriep iemand straffen. Een vergriep tegen de goede zeden.

Zij gleden beiden zo geleidelijk tot de misdaad, als had het niet anders gekund. De geestelijkheid noemde deze eed een grote misdaad en een verraad.

De zware straf, die hij niet geëvenredigd achtte aan hun misdrif. Aan dat misdrif was de admiraal medeplichtig. Misdriften tegen de veiligheid van de staat. (W. v. S.)

718. OVERTREFFEN, TE BOVEN GAAN.

Overtreffen is iemand voorbijstreven, boven hem uitmunten in alle of in enkele bepaalde hoedanigheden; het onderstelt altijd een vergelijking van eigenschappen van personen of zaken, die geacht worden gelijksoortige eigenschappen te bezitten.

Te boven gaan wordt ook gebruikt van de vergelijking tussen krachten en de uitwerking, die zij teweegbrengen.

Hij behoeft zich zijn afkomst niet te schamen, al overtreft hij zijn voorvaderen. Willems was de eerste goede prozaschrijver, die zich in onze gewesten in deze eeuw vertoonde, en door weinigen werd hij tot hertoe overtroffen.

Een zielemarteling, die alle beschrijving te boven gaat. Hij wilde hem oprichten, doch zulks ging zijn krachten te boven. Door arbeidszucht was hij zodanig bekwaam geworden in het smidsambacht, dat niemand hem in het smeden van allerlei kunstvoorwerpen te boven ging.

719. OVERVALLEN, BESPRINGEN.

Beide werkwoorden duiden op het snelle en onverwachte van een aanval.

Overvallen drukt uit, dat men onverhoeds op iemand valt, doorgaans met de bedoeling om te vangen of te doden. Het wordt ook figuurlijk gebruikt.

Bespringen duidt aan, dat men zich met een sprong op iemand werpt op de wijze van een wild dier.

Hij is deze nacht overvallen en gedood geworden. Een sluipmoordeenaar, de jonge schildwacht overvallende op zijn eenzame post. Dan zou het eerste werk zijn de hertog in zijn paleis te overvallen en gevangen te nemen. De ruiters werden door het onweer overvallen. In de late avond overviel haar ineens een zwaar-drukkend gevoel van bittere onvoladaanheid.

Zij werden door rovers besprongen. In een verlaten straat werd hij door het gespuis besprongen.

720. OVERWINNING, ZEGE, ZEGEPRAAL.

Overwinning duidt meer op het behaalde voordeel en is het gewone woord in de spreektaal.

Zege duidt meer op de roem ; het is deftiger en wordt meer gebruikt in dichterlijke stijl.

Zegepraal is de luisterrijke intocht van een overwinnaar ; het wordt echter ook gebruikt in de betekenis van *overwinning*.

Wij behaalden een beslissende overwinning op de vijand.

Eindelijk werd de zege door de onzen bevochten. De zege der deugd over de ondeugd.

De ontslagen gevangenen werden door hun vrienden in zegepraal naar huis begeleid. Een schitterende zegepraal.

721. PIJN, SMART, WEE.

Pijn wordt meer gebruikt in de spreektaal en wordt vooral gezegd van lichaamslijden.

Smart wordt meer gebruikt in de schrijftaal en dan voor aandoeeningen van het gemoed door van buiten komende indrukken.

Wee duidt vooral op het gevoel van smart met betrekking tot een in de mens zelf gelegen oorzaak.

Het was de extase, die de kristelijke martelaars ongevoelig maakte voor hun pijnen. (v. EEDEN)

Dit leven onder de Kempische bevolking, het delen in hare smart en vreugd. Zo moet Abraham zijn zoon hebben geroepen; met een stem, doorweven van ingehouden smart.

Het wel en wee dezer wereld.

722. PIJNIGEN, FOLTEREN, MARTELEN.

Opzettelijk smart veroorzaken.

Pijnigen was oorspronkelijk iemand op de pijnbank leggen; thans heeft het alleen nog de betekenis van lichaamspijn aandoen.

Folteren en **martelen** zijn sterker dan **pijnigen** en onderstellen, dat de pijniging geschiedt met uitgezochte wreedheid.

De tooverheks zal het arme meisje uit wraakzucht martelen en pijnigen. De koude pijnigt ons niet meer.

Een pijnlijke ziekte, waarvan de verschijnselen zich telkens herhaalden, folterde hem. 't Gemarteld Vlaanderen, 't gefolterd Brabant. Dat hij geen dier kon aantreffen zonder hetzelfde op alle wijzen te martelen.

723. PLAGEN, KWELLEN.

Iemand verdriet of onaangenaamheden veroorzaken, leed doen.

Plagen onderstelt dat de onaangenaamheden niet zo ernstig zijn en geen grote smart veroorzaken.

In **kwellen** ligt meer de gedachte aan boosaardigheid opgesloten; het duidt aan, dat men iemand meer of minder zwaar leed of pijn berokkent en is dus sterker, ongunstiger dan **plagen**.

Kwelen heeft altijd een ongunstige betekenis, terwijl **plagen** ook kan betekenen : schertsend boos of ongeduldig maken. **Plagen** wordt ook gebruikt wanneer het gaat om algemene onheilen, zoals hongersnood, ziekten, enz.

Hij werd voortdurend door zijn schuldeisers geplaagd. Ge moogt de hond niet plagen. Het was maar om te plagen gezegd. De Heer plaagde Pharao met grote plagen.

Wij werden door een hevige dorst gekweld. Hij werd door wroeging gekweld.

Synoniemen

Synoniemen zijn niet alleen gelijkbetekenende woorden, die elkaar volkomen dekken en dan ook in alle omstandigheden onverschillig kunnen gebruikt worden, maar vooral zinverwante woorden, d. w. z. woorden die veel overeenkomst hebben in de betekenis, die ook wel een hoofdbegrip met elkander gemeen hebben, maar die zich toch door een grotere of kleinere wijziging der betekenis onderscheiden, zodat men niet het ene woord voor het andere kan gebruiken.

Slechts zelden drukken twee woorden volkomen dezelfde gedachte uit en men zal dus begrijpen, dat de kennis van de synoniemen een belangrijk onderdeel vormt van de taalstudie, met het oog op het juist en van pas gebruiken van de woorden.

Nochtans zijn in onze taal slechts weinig werken hierover verschenen. De belangrijkste uitgaven op dit gebied waren het thans verouderde « Woordenboek der Nederlandsche Synoniemen » door Weiland en Landré ('s Gravenhage, 1821) en het « Handwoordenboek van Nederlandsche synoniemen » door J. Hendriks (Tiel, 1883), dat beknopt maar duidelijk een groot aantal synoniemen behandelt.

Bij de samenstelling van dit werk hebben wij dit laatste dan ook vaak geraadpleegd, evenals het groot Nederlands Woordenboek door de Vries en te Winkel, dat de juiste betekenis der woorden in al hun schakeringen weergeeft.

Wij zijn er ons wel van bewust, dat een werk als dit onvolledig en onvolmaakt is, maar hopen toch eenmaal de volledigheid te benaderen. Daarom doen wij een beroep op de gebruikers van dit werk, om ons hun opmerkingen te willen medelen, opdat in een latere druk eventuele aanvullingen en verbeteringen kunnen opgenomen worden.

J. CAUBERGHE

nederlandse taalschat

NEDERLANDSE TAALSCHAT

SPREEKWOORDEN
SPREEKWIJZEN
SYNONIEMEN
CITATEN

BREPOLS

BREPOLS

